

Міністерство освіти і науки України
Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського
Кафедра психології, філософії та суспільних наук

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор навчально-наукового
гуманітарного інституту

Сергій ГУБАРЄВ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 2.6. Історія психології
(шифр і назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти Перший (бакалаврський)

галузь знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини

спеціальність С4 Психологія

освітньо-професійна програма Психологія

форма(и) навчання денна та заочна

Київ-2025 рік

**Інформація про розробника(ів) та розгляд і схвалення
робочої програми навчальної дисципліни**

РОЗРОБНИК робочої програми навчальної дисципліни
(науковий ступінь, вчене звання, посада)

Кандидат педагогічних наук, доцент

Світлана КОПИЛОВА

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри психології, філософії та суспільних наук

Протокол № 1 від 25.08.2025

Завідувач кафедри

Олена ВЛАСЕНКО

ПОГОДЖЕНО:

Розглянуто та схвалено на засіданні навчально-методичної ради навчально-наукового гуманітарного інституту

Протокол № 8 від 27.08.2025

Голова НМР

Сергій ГУБАРЄВ

ЗМІСТ

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну.
2. Опис навчальної дисципліни.
 - 2.1. Анотація навчальної дисципліни.
 - 2.2. Мета, завдання та цілі вивчення дисципліни.
 - 2.3. Міждисциплінарні зв'язки:
 - пререквізити
 - постреквізити.
 - 2.4. Формат проведення дисципліни.
3. Перелік компетентностей, яких набувають здобувачі при вивченні дисципліни.
4. Програмні результати навчання.
5. Структура та обсяг навчальної дисципліни.
6. Інформація про індивідуальне завдання.
7. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни.
8. Політика дисципліни.
9. Система та критерії оцінювання результатів навчання здобувачів.
10. Перелік запитань для підготовки до підсумкового (семестрового) контролю.
11. Рекомендовані джерела інформації.
12. Зміни та доповнення до програми навчальної дисципліни.

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну

1.1.Назва навчальної дисципліни, код в освітній програмі	Історія психології, ОК2.6	
1.2.Статус навчальної дисципліни	обов'язкова, циклу професійної підготовки	
1.3.Рік навчання, семестр у якому викладається дисципліна	1-й рік навчання, 1-й семестр	
1.4.Обсяг навчальної дисципліни за формами здобуття освіти	очна (денна)	заочна
Кількість кредитів	5	5
Загальна кількість годин, в тому числі:	150	150
● аудиторні години	50	12
лекції	26	6
семінарські	24	6
● самостійна робота	100	138
1.5.Вид підсумкового (семестрового) контролю	1-й семестр – екзамен	
1.6. Інформація про консультації	Згідно затвердженого графіка консультацій	
1.7. Мова викладання	українська	
1.8.Прізвище, ім'я, по батькові викладача(ів) (науковий ступінь, вчене звання)	Копилова Світлана Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент	
1.9.Контактна інформація викладача	kopilova.svitlana@tnu.edu.ua	

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 3	Галузь знань С <u>Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини</u>	Обов'язкова	
	Спеціальність С4 <u>Психологія</u>		
Модулів – 2		Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		1й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання : Аналіз першоджерел відповідно до наукового підходу (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин – 150			
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 8		Рівень вищої освіти: бакалавр	1-й
	Лекції		
	26 год.		6 год.
	Практичні, семінарські		
	24 год.		6 год.
	Лабораторні		
	год.		год.
	Самостійна робота		
100 год.	138 год.		
Індивідуальні завдання: год.			
Вид контролю: екзамен			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної й індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання - 33% / 67%

для заочної форми навчання – 9% / 91%

2. Опис навчальної дисципліни

2.1. **Анотація дисципліни.** Програма навчальної дисципліни «Історія психології» складено відповідно до освітньої програми підготовки бакалавра галузі знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини. Предметом вивчення навчальної дисципліни є історико-філософськими основи розвитку психології як науки

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів: ЗМ 1. Становлення психології в донауковий період. ЗМ 2. Становлення і розвиток психології як самостійної науки.

Вивчення дисципліни дозволяє зрозуміти закономірний характер виникнення й розвитку психологічного наукового знання, його зв'язок із потребами людини, а також аналізувати тенденції й прогнозувати напрями подальшого розвитку.

2.2. Мета, завдання та цілі вивчення дисципліни

Мета: формування у здобувачів освіти знань з історії виникнення та розвитку психологічної науки, основних тенденцій та концепцій психологічної наукової думки від найдавніших часів до наших днів; розвивати здатність застосовувати історичні поняття з позицій історичності, простежувати закони і закономірності еволюції психологічних знань протягом донаукового та наукового періодів розвитку та врахувати особливості політичного, правового та соціально-економічного світоглядів різних часів, які вплинули на формування психології як науки.

Завданнями вивчення дисципліни є:

- сформулювати уявлення про теоретичні та методологічні чинники появи психологічної думки в різних країнах світу, зокрема в Античну епоху, в Середньовіччі, у період Відродження та в Нові часи.
- ознайомити з головними векторами та періодами криз розвитку психології у XVIII - XX ст.
- ознайомити з сучасними науковими напрямками у світовій та вітчизняній психології.
- сприяти розумінню сутності психології як науки і професійної діяльності

2.3. Міждисциплінарні зв'язки:

Постреквізити: Психологія особистості
Диференційна психологія
Вікова психологія
Педагогічна психологія

2.4. Формат проведення дисципліни

Заняття проводяться в змішаному форматі (в аудиторії й онлайн), синхронно й асинхронно (зустріч в аудиторії чи Гугл-класі, або самостійне вивчення матеріалу та виконання завдань).

Під час навчання використовуються наступні форми та методи: проблемна лекція, технологія розвитку критичного мислення (трифазова модель виклик-осмислення-міркування), використання моделі антропоцентричної системи для демонстрації закономірностей еволюційного руху наукової психологічної думки, написання есе та дискусія за результатами обговорення кінофільму (заняття 1), підготовка до мікрОВикладання з використанням презентації (заняття 3-12), складання біографічного словника (автобіографічний портрет видатних персоналій), дискусії за результатами обговорення доповідей.

Віртуальне навчальне середовище використовуватиметься у разі роботи в режимі онлайн – GoogleClassroom. У онлайн режимі лекції / семінарські заняття можуть бути проведені за допомогою програм електронної комунікації GoogleMeet.

Поточна комунікація з викладачем здійснюється через корпоративну пошту, в окремих випадках – в

3. Перелік компетентностей, яких набувають здобувачі при вивченні дисципліни відповідно до освітньої програми

Інтегральна компетентність (ІК):Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності, що формуються у процесі вивчення дисципліни:

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та професійної діяльності.

ЗК 4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

СК 1.Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

СК 2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК 4.Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

СК 7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації

4. Програмні результати навчання відповідно до освітньої програми

ПР 1.Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв’язання

ПР 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань

ПР 3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР4.Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел

Шифр ПРН	Програмні результати навчання	Методи навчання	Засоби діагностики/методи оцінювання
<i>ПРН1</i>	Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв’язання	Пояснення Дискусія	Питання для обговорення (семінар) Мікровикладання використанням презентації Тести
<i>ПРН2</i>	Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань	Методи проблемноорієнтованого навчання Трифазна модель розвитку критичного мислення Використання моделі антропоцентричної системи для демонстрації закономірностей еволюційного руху наукової психологічної думки	Проблемні завдання
ПРН3	Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань	Пояснення	Складання словника Обговорення доповіді
ПРН4	Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних	дискусія за результатами обговорення кінофільму	Есе

	досліджень і аналізу літературних джерел		
--	--	--	--

5. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин										
	денна форма						Заочна форма				
	усь го	у тому числі					у тому числі				
		Л	П р	С	Лб	СР	Л	Пр	С	Л б	СР
1	2	3	4	5	6	7	9	10	1 1	1 2	13
<i>Змістовний модуль 1. Становлення психології в донауковий період</i>											
Тема 1.1. Предмет вивчення і етапи розвитку історії психології. Первісні уявлення про душу	16	2		4	-	10	2		2		12
Тема 1.2. Виникнення психологічних знань у країнах Давнього Сходу	8			2	-	6					8
Тема 1.3.Психологічні погляди в період Античності	12	4		2	-	6			2		10
Тема 1.4. Розвиток психологічної думки періоду Середньовіччя	6	4				2	2				4
Тема 1.5. Гуманістичні ідеї епохи Відродження (кінець XIV–початок XVIIст.).	10	2		2		6					10
<i>Змістовний модуль 2. Становлення і розвиток психології як самостійної науки</i>											
Тема 2.1. Психологічна думка епохи Просвітництва	10	2		2		6					10
Тема 2.2. Оформлення психології як самостійної науки	10	2		2		6	2				8
Тема 2.3. Вектори розвитку психології як науки (друга половина XIX ст.–поч. XX ст.)	16	4		4		8			2		14
Тема 2.4. Становлення та розвиток сучасних напрямів зарубіжної психології у XX століття	16	4		4		8					16
Тема 2.5. Розвиток психології в Україні: з давніх часів і до сучасності	10	2		2		6					10
Індивідуальне завдання	6			6							8
Підготовка до екзамену	30			30							30

РАЗОМ	годин	150	26		24	-	100	6		6	-	138
	кредитів	5										
Підсумковий (семестровий) контроль		Екзамен										

5.1. Тематика семінарських занять

П/н	Теми семінарських занять	Кількість годин за формами здобуття освіти	
		Очна (денна)	заочна
1	Місце і роль історії психології у системі психологічного знання. Принципи і методи історико-психологічного дослідження	2	
2	Формування первісних психологічних уявлень про душу	2	2
3	Виникнення психологічних знань у країнах Давнього Сходу	2	
4	Розвиток психологічної думки в епоху античності.	2	2
5	Розвиток філософської і психологічної думки в епоху Відродження	2	
6	Психологічні ідеї епохи Просвітництва	2	
7	Становлення психології як науки у ХІХ столітті та розвиток її галузей	2	
8	Основні напрями та наукові школи ХІХ -ХХ століття	2	
9	Вектори розвитку психології як науки (друга половина ХІХст.-поч. ХХ ст.)	2	2
10	Психологія та філософські вчення другої половини ХХ століття	4	
11	Українська психологія 20-21 століття	2	
	УСЬОГО	24 год	6 год.

5.2. Тематика самостійної роботи здобувачів

п/н	Зміст навчального матеріалу	Вид діяльності	Кількість годин за формами здобуття освіти	
			очна (денна)	заочна
1	Теми 1.1-1.5, 2.1-2.5	Підготовка презентації доповіді	12	12

2	Теми 1.2-1.5, 2.1-2.5	Робота по веденню словника основних термінів	8	8
3	Первісні уявлення про душу	Підготовка доповіді на семінар	8	4
	Виникнення психологічних знань у країнах Давнього Сходу		4	
	Психологічні погляди в період Античності		4	4
	Гуманістичні ідеї епохи Відродження (кінець XIV–початок XVIIст.).		4	
	Психологічна думка епохи Просвітництва		4	
	Оформлення психології як самостійної науки		4	
	Вектори розвитку психології як науки (друга половина XIX ст.-поч. XX ст.)		4	4
	Становлення та розвиток сучасних напрямів зарубіжної психології		4	
	Розвиток психології в Україні: з давніх часів і до сучасності		4	
4	Предмет вивчення і етапи розвитку історії психології	Самостійне опрацювання теми. Робота з підручником і текстом лекцій. Тести		6
	Виникнення психологічних знань у країнах Давнього Сходу			8
	Психологічні погляди в період Античності			4
	Розвиток психологічної думки періоду Середньовіччя		2	4
	Гуманістичні ідеї епохи Відродження (кінець XIV–початок XVIIст.).			10
	Психологічна думка епохи Просвітництва			10

	Оформлення психології як самостійної науки			8
	Вектори розвитку психології як науки (друга половина XIX ст.– поч. XX ст.)			8
	Становлення та розвиток сучасних напрямів зарубіжної психології у XX столітті			16
	Розвиток психології в Україні: з давніх часів і до сучасності			10
4	Вектори розвитку психології як науки (друга половина XIX ст.- поч. XX ст.) Становлення та розвиток сучасних напрямів зарубіжної психології	Створення таблиць і схем розвитку напрямів психології	2 2	2 2
5	Індивідуальне завдання Становлення та розвиток сучасних напрямів зарубіжної психології	Аналіз першоджерел визначних представників психологічної думки	6	6
6	Підготовка до екзамену		30	30
	Всього		100	138

6. Інформація про індивідуальне завдання

Індивідуальні завдання (ІЗ) з дисципліни виконуються студентами самостійно із забезпеченням необхідних консультацій з окремих питань з боку викладача на основі вільного вибору теми завдання. ІЗ охоплює основні теми 2 змістового модулю. При виконанні та оформленні ІЗ студент може використати комп'ютерну техніку, інформацію з Інтернету, зокрема першоджерела.

Індивідуальне завдання. Підберіть та зреферуйте статтю. Визначте її мету, основні положення, зробіть стислий висновок. Висловіть власну думку щодо нових у науці психологічних положень

Автори статей: Г.Боринг, Джон Б.Уотсон, К.Левін, Е.Толмен, М.Вертгеймер, В.Келер, З.Фрейд, В.Дильтей, Е.Шпранген

Схема аналізу:

1. Мета статті.
2. Основні теоретичні положення.
3. Висновки статті (з висловлюванням власної позиції).

7. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни

Засоби навчання:

У разі роботи в режимі онлайн використовується віртуальне навчальне середовище – GoogleClassroom. У онлайн режимі лекції / семінарські заняття можуть бути проведені за допомогою програм електронної комунікації GoogleMeet. У режимі дистанційного навчання вивчення курсу додатково передбачає приєднання кожного здобувача вищої освіти до програми GoogleMeet (для занять у режимі відеоконференцій). У цьому випадку здобувач має самостійно потурбуватися про якість доступу до інтернету. Для роботи в дистанційному форматі потрібні ноутбук / персональний комп'ютер / мобільний пристрій (телефон, планшет) з підключенням до Інтернет для:

- комунікації та опитувань,
- виконання домашніх завдань,
- виконання завдань самостійної роботи,
- проходження тестування (поточний, підсумковий контроль) тощо.

Також використовується корпоративна пошта, месенджер Telegram, що забезпечує можливість листування з викладачем.

В офлайн режимі для проведення занять використовуються матеріально-технічні ресурси: аудиторії, оснащені мультимедійним обладнанням, що відповідають санітарно-гігієнічним нормам, створюють фізичний простір, необхідний для досягнення, передбачених ОП, програмних результатів навчання. Придбані меблі відповідають ергономічним вимогам, а їх кількість достатня для розміщення ліцензованого обсягу здобувачів.

Ауд.207 – Спеціалізована аудиторія «Музей Родовід», стільці з пюпітром (а також аудиторії 219, 224)

Телевізор KIVI 65 Smart TV модель 65U730QB з кріпленням настінним CHARMOUNT (2024)

Приміщення забезпечені Інтернетом (wi-fi). Wi-Fi адаптер TR Link TL-WIN722N Wireless N Adapter 150 Mbps USB 2/0

Інформаційне та навчально-методичне забезпечення:

- 1) Робоча програма й силабус дисципліни
- 2) Плани семінарських занять (у тому числі завдання модулю самостійної роботи)
- 3) Методичні рекомендації до семінарських занять і самостійної роботи
- 4) Перелік основної й додаткової літератури вказано в робочій програмі, силабусі, планах семінарських занять
- 5) Джерела інформації в електронному форматі розміщено в Гугл-класі (<https://classroom.google.com/w/Nzk5OTczNDYyMzIz/t/all>) (мінімальний перелік)

5. Політика дисципліни

Політика щодо академічної доброчесності	Обов'язковим є прояв нульової толерантності до жодних форм порушення академічної доброчесності. Очікується, що індивідуальне завдання та доповіді до семінарських занять здобувачів будуть самостійними, їх власними оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Під час тестування, підготовки до відповіді на екзамені користування зовнішніми джерелами заборонено. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі здобувача є підставою для її незарахування викладачем.
Політика щодо використання інструментів штучного інтелекту при виконанні завдань з дисципліни	Інструмент ІІІ має обмежене застосування у навчальному процесі. Його застосування доцільне: 1) з метою первинного ознайомлення зі змістом теми для самостійного опрацювання для складання плану роботи (з подальшим порівнянням з науковими текстами); 2) у випадку аналізу розгляду поняття в різних контекстах – при складанні словника психологічних термінів; 3) при розгляді дискусійних питань психологічної науки – для формулювання питань для обговорення під час семінарського заняття
Політика щодо використання матеріалів з джерел відкритого доступу	Користувачі мають можливість вільно читати, завантажувати, копіювати контент з навчальною та науковою метою, а також розповсюджувати його з обов'язковим посиланням на використані джерела
Політика дотримання принципів та норм етики і професійної деонтології	Під час занять здобувачі діють із позицій академічної доброчесності, професійної етики та деонтології, дотримуються правил внутрішнього розпорядку Університету. Ведуть себе толерантно, доброзичливо та виважено у спілкуванні між собою та викладачами, а також реагують належним чином, якщо стають свідками дій порушення професійної етики з боку інших здобувачів чи викладачів. У випадку епідеміологічного режиму виконують всі настанови протиепідеміологічних дій: носять маски, дотримуються соціальної дистанції, використовують антисептики тощо.
Політика щодо відвідування	Здобувачі повинні відвідувати усі лекції, семінари та інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. Неприпустимими є пропуски та

	запізнення на заняття з неповажних причин. Користування мобільними пристроями під час заняття неприпустиме (за виключенням випадків, коли це пов'язане з виконанням завдання викладача)
Політика дедлайну	Доповідь до семінару має бути підготовлена у встановлені строки (розклад проведення занять) та розміщена у письмовому вигляді у відповідній вкладці в Гугл-класі. Обов'язковим є усний захист (не менше двох семінарів з першого модулю і двох семінарів з другого модулю). Усі інші доповіді до семінару разом з презентаціями прикріплюються у Гугл-клас не пізніше ніж через тиждень після того як відбувся семінар з відповідної теми (у випадку недотримання термінів оцінка знижується на 1 бал з кожного завдання). Аналогічним є дедлайн щодо виконання завдань модулю самостійної роботи. Завдання самостійної роботи має бути виконане у час, коли за розкладом відбувається семінарське заняття, планом якого передбачене виконання даного завдання.
Політика визнання та перезарахування здобувачу результатів навчання з навчальної дисципліни	Визнаються результати навчання здобувача, здобуті в інший період, в іншому ЗВО або під час академічної мобільності відповідно до Положення про організацію освітнього процесу та Положення про академічну мобільність
Політика визнання результатів навчання, здобутих у неформальній та/або інформальній освіті	Варто зазначити перелік курсів, освітніх платформ тощо для здобуття неформальної/інформальної освіти з навчальної дисципліни. Визнання результатів відповідно до Положення про визнання результатів навчання, здобутих у неформальній та/або інформальній освіті в Університеті
Порядок відпрацювання пропущених занять	Відпрацювання пропущених занять з поважної причини у вигляді захисту семінарського заняття проводиться на останньому семінарському занятті зі змістового модулю (або під час проведення консультацій) Відпрацювання пропущених занять без поважної причини відбувається шляхом письмового виконання завдань, передбачених темою заняття. Перевірка виконаних завдань відбувається згідно графіку консультацій (остання п'ятниця місяця, 5 пара). Ці завдання не зараховуються як такі, що

	були захищені!
Політика оцінювання	Політика щодо оцінювання здобувачів освіти відповідає положенням, розробленим Міністерством освіти і науки та базується на формуальному оцінюванні (самооцінювання і взаємооцінювання), яке передусім підсумковому оцінюванню. Оцінювання має бути позитивним за принципом, фокусуючись на досягненнях, а не на невдачах. Усі види оцінювання ґрунтуються на чітко встановлених критеріях та показниках, що диференційовані за різними типами завдань
Політика щодо оскарження результатів оцінювання	<i>Перескладання підсумкової оцінки</i> з метою її підвищення не допускається, окрім ситуацій передбачених нормативними документами Університету, або неявки на підсумковий контроль з поважної причини. Оскарження результатів оцінювання відбувається відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в Університеті, Положення про апеляцію результатів підсумкового контролю з екзамену чи заліку
Політика про можливості навчання осіб із особливими освітніми потребами	Реалізується шляхом організації комфортного, інклюзивного та розвиваючого освітнього середовища, забезпечення заходів, спрямованих на попередження психологічного травмування створення адаптованої матеріально-технічної бази (пандуси) та надання комплексної підтримки (психологічної, соціальної)

6. Система та критерії оцінювання результатів навчання здобувача

9.1. Види контролю, які використовуються під час вивчення дисципліни, та форма підсумкового (семестрового) контролю за навчальною дисципліною.

Контрольні заходи включають поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і за результатами виконання завдань самостійної роботи. Передбачені такі види контрольних заходів: усна співбесіда під час лекційних занять, усний захист повідомлень за темою семінарського заняття, використання питань для самоперевірки і взаємного оцінювання, перевірка письмового звіту за результатами виконання письмових завдань, перевірка словника, перевірка есе.

Семестровий контроль з дисципліни проводиться у формі екзамену в обсязі навчального матеріалу, визначеного навчальною програмою, і в терміни, встановлені навчальним планом. Порядок проведення екзамену

визначається Положенням про організацію освітнього процесу в ТНУ імені В.І.Вернадського.

Екзамен складеться з двох блоків:

Теоретичного який містить в собі 60 тестових питань де кожна правильна відповідь оцінюються в 0,5 балів;

Творчого Історичної вікторини та роботі в команді з трьох осіб в яку входить виконання завдань творчого характеру за який можна отримати максимум 10 балів.

Здобувачу, який **не набрав прохідного мінімуму (36 балів)** з навчальної дисципліни, - до екзамену не допускається. Він отримує незадовільну оцінку і вважається таким, що має академічну заборгованість. Для ліквідації академічної заборгованості здобувач освіти має набрати мінімальну кількість балів – 36 і скласти екзамен (підготовка за питаннями, поданими в силабусі).

9.2. Методи контролю та оцінювання

*усне опитування: у тому числі само оцінювання і взаємооцінювання
перевірка письмових робіт: доповідь до семінару, презентація, конспект, словник*

метод програмованого контролю: тестовий контроль

Розподіл балів за видами діяльності (денна форма навчання):

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль І		Модуль 2		Форма контролю
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	
Захист доповіді на семінарському занятті	7	3	21	3	21'	Екзамен 40
Підготовка презентації	3	3	9	3	9	
Тести за результатами опрацювання теми	0,5	20	10			
Ведення словника та перевірка знання понять	10			1	10	
Проблемне завдання: складання порівняльної таблиці	5			2	10	
Індивідуальне завдання: конспект першоджерел	10			1	10	
Разом			40		60	
Розрахунок балу за курс $(40+60) \times 0,6 + 40 = 100$						

Розподіл балів за видами діяльності (заочна форма навчання):

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль І	Модуль 2	
-------------------------	------------------------------------	----------	----------	--

		кількість одиниць	максималь на кількість балів	кількість одиниць	максималь на кількість балів	Форма контролю
Захист доповіді на семінарському занятті	7	2	14	1	7'	Екзамен 40
Підготовка презентації	3	2	6	1	3	
Тести за результатами опрацювання теми	0,4	50	20	50	20	
Ведення словника та перевірка знання понять	10			1	10	
Проблемне завдання: складання порівняльної таблиці	5			2	10	
Індивідуальне завдання: конспект першоджерел	10			1	10	
Разом			40		60	
Розрахунок балу за курс $(40+60) \times 0,6 + 40 = 100$						

УВАГА!!! Оскільки дисципліна завершується складанням екзамену, максимальний бал за аудиторну і самостійну роботу – 60 балів. Тому накопичена сума балів буде помножена на коефіцієнт 0,6.

9.3. Критерії оцінювання навчальної діяльності здобувачів, в межах окремих форм здобуття освіти та видів навчальних занять, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни.

Критерії оцінювання для кожного виду робіт

Оцінювання результатів *поточної роботи* (завдань, що виконуються на семінарських заняттях, результати самостійної роботи здобувачів) проводити за критеріями (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленням до цілого числа):

Критерії оцінювання тестів: 1 питання – 0,4 бала (для заочної форми навчання)

Критерії оцінювання завдань репродуктивного характеру :

Критерій	100%	80%	60%	40%	0%
Факт виконання завдання: вчасність, повнота (змістовність, ґрунтовність),	Повністю і вчасно	Повністю/вчасно	Повністю/невчасно	Частково/невчасно	Невиконано
Відповідність вимогам: різноманітність джерел, здатність оперувати фактами і відомостями, аналізувати, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, робити узагальнення, формулювати висновки	Без зауважень	Несуттєві недоліки	Суттєві помилки	Суттєві помилки	

Підготовка презентації (3 бали)

Ведення словника та перевірка знання основних понять (10 балів)
Проблемне завдання: складання порівняльної таблиці (розвиток напрямів психології: кінець XIX-початок XX століття) (2x5 балів)

Завдання творчого характеру

Критерій	100%	80%	60%	40%	0%
Факт виконання завдання: вчасність, повнота,	Повністю і вчасно	Повністю/вчасно	Повністю/невчасно	Частково/невчасно	Невиконано
Обґрунтованість відповіді: аргументованість суджень переконливість доказів, доповідь не обмежена матеріалами підручника, продемонстровано зв'язок теорії практикою; конкретність висновків;	Не викликає сумніву	Наявна	Фрагментарна	Сумнівна	Відсутня
Творчий підхід і індивідуальний стиль: нестандартний підхід у подачі матеріалу, специфічність способу виконання завдання; участь у дискусіях та доповненні відповідей інших	Чітко простежується	Простежується	Скоріше простежується	Майже простежується	Відсутній

Захист доповіді на семінарському занятті (7б.)

Конспект і критичний аналіз першоджерел (10б.)

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності здобувача вищої освіти при оцінюванні результатів *підсумкового (семестрового) контролю*, є такі:

- виконання всіх видів навчальної роботи, що передбачені програмою навчальної дисципліни;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих нормативних джерелах, вміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку;

- *характер відповідей* на поставлені питання (чіткість, лаконічність, логічність, послідовність тощо);
- вміння *застосовувати* теоретичні положення під час розв'язання практичних задач;
- вміння аналізувати *достовірність* одержаних результатів

9.4. Особливості набору балів за видами навчальної діяльності здобувача для кожної форми здобуття освіти та форми підсумкового (семестрового) контролю.

Розподіл балів за темами занять для екзамену

Поточне оцінювання та самостійна робота												Всього балів		
Змістовниймодуль 1						Змістовниймодуль 2						За підс. зм. модулів / тем занять та СР	Додат кові бали	Екзамен
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Т 1.4	Т 1.5	СР	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3	Т 2.4	Т 2.5	СР			
7	-	4	4	4	3	4	4	10	10	4	6		10	40
22 бали						38 балів								
Порогові бали												0-60	0-10	0-40
Загальна рейтингова оцінка												100		

9.5. Шкала оцінювання результатів підсумкового контролю, що використовується в Університеті

Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за стобальною шкалою	Оцінка за національною шкалою		Значення оцінки
		для екзамену	для заліку	
A	90 - 100 балів	«відмінно»/«excellent»	«зараховано»/«passed»	Відмінно - відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	80 - 89 балів	«добре»/«good»		Дуже добре - достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75 - 79 балів			Добре - в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок

D	69 - 74 балів	«задовільно»/ «satisfactorily»		Задовільно - посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60 - 68 балів			Достатньо - мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	30-59 балів	«незадовільно»/ «unsatisfactory» (з можливістю повторного складання)	«не за- раховано» / «failed»	Незадовільно - потрібно додатково працювати для отримання позитивної оцінки
F	1-29 балів	«незадовільно»/ «unsatisfactory» (з обов'язковим повторним курсом)		Незадовільно - необхідна серйозна подальша робота з повторним вивченням курсу

10. Перелік запитань для підготовки до підсумкового (семестрового) контролю

1. Об'єкт, предмет, принципи історії психології.
2. Загальні закономірності розвитку психологічних знань.
3. Відмінності історії психології від історичної та історіографічної психології.
4. Місце і значення історії психології в системі наукового знання.
5. Взаємозв'язок історії психології з іншими науками.
6. Особливості філософського раціонального світогляду і причини виникнення наукових ідей про психіку в період античності.
7. Основні етапи розвитку античної психологічної думки.
8. Вчення Сократа – поворотний пункт розвитку античної психологічної думки.
9. Вчення Платона – витоки об'єктивно-ідеалістичного підходу у психології.
10. Моністичне вчення про душу Арістотеля. Елліністична психологічна думка.
11. Хронологічні межі й особливості культури Середньовіччя.
12. Особливості християнської антропології. Біблія – основне джерело християнської антропології. Основні положення християнської психологічної думки.
13. Основні течії філософсько-психологічної думки середньовіччя.
14. Антропологічна думка в панівних ідейних течіях арабської культури Середньовіччя.
15. Причини розквіту арістотелізму на арабському Сході. Аль-Фарабі – життя і творчість.
16. Біографія і психологічна спадщина Ібн Сіні. Аверроес як основоположник аверроїзму.
17. Внесок у розвиток психологічного знання Ібн-аль-Хайсама.
18. Історичні, соціально-культурні передумови появи нових поглядів на людину в період Відродження.
19. Основні напрямки розвитку антропологічних і психологічних ідей в

культури Відродження.

20. Розвиток сенсуалістичних ідей а межах натурфілософської думки періоду відродження. Натурфілософські ідеї Бернардіно Телезіо і Джіралама Фракасторо.
21. Психологічні погляди П'єтро Помпонаці.
22. Методологія наукового пізнання в концепції Г. Галілея.
23. Внесок Ф. Бекона у формування наукового світогляду XVII ст.
24. Декарт—засновник сучасної філософії психології.
25. Томас Гоббс—основоположник сенсуалізму.
26. Філософсько-психологічне вчення Бенедикта Спінози.
27. Філософсько-психологічна концепція І. Канта.
28. Наукові ідеї Д. Гартлі і їх значення для розвитку психологічного знання.
29. Система філософських і психологічних поглядів Дж. Берклі.
30. «Трактат про людську природу» Д. Юма як основа емпіризму у психології.
31. Сенсуалістична концепція Кондильяка: основоположні ідеї впливають на психологію.
32. Внесок Гельвеція в розвиток психологічного знання.
33. Гольбах і його розуміння внутрішнього світу людини.
34. Ж. Руссо і його система психолого-педагогічних поглядів.
35. Соціокультурні та загальнонаукові умови розвитку психології в другій половині XIX ст.
36. Позитивна філософія О. Конта і його розуміння завдань психології.
37. Психологічні погляди А. Шопенгауера.
38. Передумови оформлення психології як самостійної науки в анатомо-фізіологічних і медичних науках.
39. В.М. Бехтерев як основоположник вітчизняної наукової психології. Еволюційна теорія Дарвіна і її значення для розвитку психологічних ідей.
40. А.А. Потебня – видатний український лінгвіст і філософ кінця XIX ст.
41. Основні віхи і представники експериментальної психофізіології кінця XIX ст.
42. Психофізіологія В. Вундта.
43. Психологічні погляди І.М. Сеченова..
44. Біхевіоризм—історія формування та основні ідеї.
45. Рефлексологія як наука про поведінку людини: історія формування та ключові положення.
46. Теорія оперантного навчання Скіннера як варіант біхевіоризму.
47. Витоки психоаналізу. Постать З. Фрейда
48. Наукові ідеї та внесок у розвиток психології А. Адлера.
49. Наукові ідеї та вплив на розвиток психології К. Юнга.
50. .Е. Дюркгейм і його психологічна спадщина.
51. В. Дільтей як основоположник «філософії життя».

52. К. Хорні та її внесок у розробку проблем психології.
53. Е.Фромм і його «гуманістичний психоаналіз».
54. Уявлення про сутність людини в концепції Е. Фромма.
55. Переваги й недоліки необіхевіоризму.
56. Гештальтпсихологія: історія формування та ключові представники напряму
57. Формування та розвиток гуманістичної психології
58. Теорія потреб Маслоу.
59. Постать Л.С. Виготського та його роль у формуванні сучасної психологічної науки.
60. Постать С.Л.Рубінштейна та його роль у формуванні методології науки
61. Грузинська психологічна школа.
62. О.М. Леонтьєв як методолог радянської психологічної науки.
63. Загальна характеристика філософсько-психологічної думки в Україні
64. Етапи та особливості становлення психологічних знань в Україні.
65. Два погляди на розвиток психології: раціоналістично-космополітичний та традиційно-націоналістичний.
66. Особливості психологічної думки в Україні. Головні постаті в історії психології України: Г.С.Сковорода, П.Д.Юркевич, І.О.Сікорський, В.В.Зеньківський.
67. Психологія в Україні та українська культура ХХ століття. Культурно-гуманістична психологія в Україні.
68. Роль Г.С.Костюка(1899-1982)у розвитку психологічної думки в Україні.
69. Г.О. Балл як видатний представник української психологічної науки
70. Ю.І. Машбиць, як видатний представник української психологічної науки
71. Внесок Ю.З.Гільбуха у розвиток вітчизняної психодіагностики
72. Е.О. Мілерян і його внесок у вітчизняну психологічну науку
73. Сучасні наукові українські психологічні школи.

11. Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Історія психології: від античності до початку ХХ століття : навч. посібник / Авт-уклад. О. П. Коханова, 2016. НВП «Інтерсервіс». 235 с.
2. Токарева Н. М. Історія психології: від витоків до епохи Просвітництва: підручник для здобувачів освіти ступеня бакалавра освітньо-професійної програми 053 Психологія. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2022 (Частина І). 384 с.
3. Ковальчук З. Я. Історія психології: курс лекцій. Частина 1. для студентів спеціальностей «Психологія», «Практична психологія» / З. Я. Ковальчук. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 206 с.
4. Євдокімова О. О. Історія психології : навч. посіб. ; Вид. друге, допов.

Харків : Константа, 2020. 320 с.

5. Махній М.М. Історія психології: навчальний посібник /М.М. Махній. Київ: Видавничий Дім "Слово", 2016. 472 с.

Додаткова література

Роменець В. А. Історія психології: Стародавній Світ. Середні віки. Відродження : навч. посіб. К. : Либідь, 2005. 916 с.

Історія психології : курс лекцій : навчальний посібник / уклад. Н. В. Гриньова. Умань : Візаві, 2012. 209 с.

Поліщук О.А, Антична психологія та основні філософські ідеї античного періоду. К. Наукова думка, 2016. 123 с.

Історія психології: від античності до початку XX століття: навч. посібник / Авт-уклад. О. П. Коханова, 2016. НВП «Інтерсервіс». 235 с.

Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії. Проблема людини. Київ: Центр учбової літератури, 2022, 396 с.

Щербакова І.М. Практикум з історії психології. Навчальний посібник. Суми. Вид-во СумДПУ ім. А. Макаренка. 2014. 160 с.

Гололобова К.О. Філософія близького та середнього сходу VII –XIV. К.: VADEX, 2017. 347

Жуков С. Історія психології. Навчальний посібник К. Центр навчальної літератури, 2015 222 с

Епоха Відродження. Історія. Філософія. Наука і техніка. К.: Фоліо, 2020. 1020 с.

Роменець В. А. Історія психології епохи Відродження. К.: Вища школа, 1988. 408 с

Роменець В. А. Історія психології епохи Просвітництва: Навч. Посібник. К.: Вища школа, 1993. – 568 с.

Роменець В. А. Історія психології XVIII століття. Епоха Просвітництва: Навч. посібн. / В. А. Роменець. К.: Либідь, 2006. 1000 с.

Історія психології XX століття Роменець В.А. Маноха І. П. Навч. посібник для студентів ВНЗ. К.: Либідь, 2017 р. 1056 с.

Роменець В. А. Історія психології XIX – початку XX століття / В.А. Роменець. К.: Вища школа, 1995. 613 с

Мясоїд П. Психологічне пізнання: історія, логіка, психологія К.: Либідь, 2016, 560 с.

Рибалка В.. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці. Житомир, Вид-во ЖГУ 2015

Данилюк І. Історія психології в Україні. К.: Либідь, 2002. 234 с.

Костюк Г.С. Нариси з історії вітчизняної психології. Київ: Радянська школа, 1959, 256 с.

Боришевський М.Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 144-150.

Максименко С.Д. Основи генетичної психології. *Проблеми медицини*. 1998. № 1. С. 8-14.

Москаленко В.В., Циба В.Т. Культурно-діяльнісна концепція соціалізації особистості // *Педагогіка і психологія*. 1996. № 3. С. 136-142.

Педагогічна психологія / Л.М. Проколієнко, М.Й. Боришевський, В.О. Моляко та ін.; За ред. Л.М. Проколієнко, Д.Ф. Ніколенка. К., 1991.
 Психологія / За ред. Г.С. Костюка. К., 1968.
 Роменець В.А., Маноха І.П. Історія психології XX століття. К., 1998

Інформаційні ресурси.

<https://youtu.be/tj0GF9ajwxw?feature=shared>

http://library.zsmu.edu.ua/cgi/irbis64r_14/fulltext/Psihologija/ZhdanAN04_Istor_p_s.pdf

https://youtu.be/ecjKA-E08Qo?si=28_ze7OmMOfkZj2q

Петренко В.С. Арістотелізм і арабомусульманський світ.

<file:///C:/Users/%D0%A2%D0%B5%D0%BC%D1%8B%D1%87/Downloads>

Моляко В.О. Г.С. Костюк, як видатний стратег психологічної науки.

<http://appsychology.org.ua/data/jrn/v12/i26/3.pdf>

**12. Зміни і доповнення до робочої програми навчальної дисципліни.
 2026-2027 навчальний рік**

п/н	Що вилучається з робочої програми навчальної дисципліни	Що вводиться в робочу програму навчальної дисципліни	Протокол та дата розгляду кафедрою	Підпис завідувача кафедри

Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Становлення психології в донауковий період

Тема 1.1. Предмет вивчення і етапи розвитку історії психології.

Історія психології як наукова дисципліна. Об'єкт і предмет історії психології. Структура історії психології. Завдання історії психології. Специфіка історії психології.

Методологія історії психології. Історичні джерела. Методологічні принципи історії психології. Методи дослідження історії психології. Зміст історії психології

Тема 1.2. Виникнення психологічних знань у країнах Давнього Сходу

Основи психологічної свідомості у первісних людей. Зародження психологічної думки на Сході. Китайські медичні джерела та їх вплив на становлення психологічної думки. Філософські школи Індії та їх значення в психології. Філософські школи Китаю та їх значення в психології

Тема 1.3. Психологічні погляди в період Античності

Причини зародження наукових ідей про психіку в період античності. Особливості міфологічного мислення. Уявлення про душу філософів Мілетської школи (Фалес, Анаксимандр, Анаксимен) й філософів з Ефесу (Геракліт). Психологічні уявлення представників медицини (Алкмеон, Емпедокл, Гіпоократ)

Основні етапи розвитку античної психологічної думки. Вчення Сократа. Вчення Платона – витоки об'єктивно-ідеалістичного підходу у психології. Моноїзм Аристотеля

Тема 1.4. Розвиток психологічної думки періоду Середньовіччя.

Специфіка психологічних уявлень в епоху Середньовіччя. Феноменологічний поворот у тлумаченні зв'язку між мікрокосмосом і макрокосмосом. Антропологічний принцип у ранньосередньовічній психології та його матеріалістична тенденція. Положення християнської антропології.

Теорія двох істин. Номіналізм. Універсалії. Етапи апологетики, патристики, схоластики. Проблема достовірності пізнання душі в учінні Августина Блаженного. Емпіризм Роджера Бекона. Погляди Фоми Аквінського. Томізм

Представник пізньої схоластики Вільям Оккам Особливості арабомовної середньовічної психологічної думки в епоху Середньовіччя

Культура арабомовних народів в епоху Середньовіччя. Коран як джерело знань про психологію людини. Розквіт аристотелизму на арабському Сході. Аль-Фарабі к«другий Арістотель»—життя і творчість.

Ідейно-теоретичні основи арабомовної філософії та психології.
Біографія психологічного нащадка Ібн Сіні

Тема 1.5. Гуманістичні ідеї епохи Відродження (кінець XIV–початок XVII ст.).

Історичні, соціально-культурні передумови зміни поглядів на людину в період Відродження та їх особливості.

Морально-гуманістична філософія в Італії (П. Браччоліні, Л. Б. Альберті, Дж. Манетті, Дж. Мірандола. Педагогічні ідеї Е. Роттердамського. Морально досконала людина і літературі й мистецтві (Ф. Петрарка, Д. Алігері, Л. да Вінчі). Схоластичні погляди П. Помпонаці. Розвиток природничо-наукових знань

Загальна характеристика психології в Новий час Вплив Ф. Бекона та Р. Декарта на розвиток психології. Наукові погляди Б. Спінози і Г. В. Лейбніца як представників раціоналізму в психології. Формулювання ідей сенсуалізму у науковій думці Т. Гоббса і Дж. Локка

Механіцизм як домінуюча психологічна тенденція у 18 столітті.

Психологічні ідеї Просвітництва (психологія XVIII ст.)

Змістовний модуль II. Становлення і розвиток психології як самостійної науки

Тема 2.1. Психологічні ідеї епохи Просвітництва

Епоха Просвітництва: характеристика, специфіка наукових поглядів. Вчення Ісаака Ньютона. Особливості матеріалізму французьких мислителів XVIII ст. Італійський мислитель Джамбатіста Віко. Французькі мислителі Шарль Луї де Монтеск'є, Марі Жан Антуан, Ніколя Кондорсе. Представники німецької психології: Іоган Готфрід Гердер, Христіан фон Вольф, Джордж Берклі, Девід Юм відомий шотландський науковець. Девід Гартлі англійський мислитель. Представники французького Просвітництва: Дені Дідро Жюльєн-Офре де Ламетрі, Етьєн Бонно де Кондільяк, Клод Адріан Гельвецій, Жан-Жак Руссо. Розвиток філософсько-психологічних знань у Німеччині: Імануїл Кант

Тема 2.2. Передумови оформлення психології як самостійної науки

Методологічна криза другої половини XIX ст. Чинники становлення психології як науки. Еволюційна теорія Дарвіна і її значення для розвитку психологічних ідей. І. Кант про психіку людини. Позитивна філософія О. Конта. Психологічні погляди А. Шопенгауера.

Асоціанізм – як перша психологічна школа. Джеймс Мілль і Джон Старт Мілль. Т. Браун, І. Ф. Гербарт, О. Бен, Г. Спенсер. Становлення експериментальної психології. Дослідження Г. Т. Фехнера, Е. Г. Вебера, Г. Гельмгольца

Тема 2.3. Вектори розвитку психології як науки (друга половина XIXст.-початок XX ст).

Психофізіологія В.Вундта. Внесок В.Вундта у розвиток психології. Г.Еббінгауз. Психологічні погляди Г. Спенсера. Вчення про психічну діяльність на рефлекторній основі. Постаті І.М.Сеченова. В. М. Бехтерев і його рефлексологія. Роль І. Павлова у психологічній світовій науці.

Становлення і розвиток психологічних шкіл кінця XIX – початку XX століття. Структуралізм (Е.Тітченер). Функціоналізм: французька (Ф.Брентано) та американська школи (Дж.Дьюї, Дж.Енджелл, Р.Вудвортс). Дослідження функцій свідомості у функціоналізмі (В.Джемс). Експериментальна діяльність представників Вюрцбурзької школи (О.Кюльпе, К.Бюлер). Біхевіоризм і його основні представники

Тема 2.4. Становлення та розвиток сучасних напрямів зарубіжної психології

Розвиток психоаналізу в Європі і Америці. Гуманістична психологія. Ідеї К. Роджерса та А. Маслоу. Аналіз основних понять гуманістичної психології. Концепція Е. Фромма. Зміст та основні принципи психотерапевтичних підходів: клієнтцентрована терапія К.Роджерса, логотерапія В.Франкла, психодрама Дж.Моренно, психосинтез Р.Ассаджіолі, гештальттерапія Ф. Перлза, трансактний аналіз Е.Берна та ін.

Тема 2.5. Розвиток психології в Україні: з давніх часів і до кінця XX ст.

Етапи та особливості становлення психологічних знань в Україні. Два погляди на розвиток психології: раціоналістично-космополітичний та традиційно-націоналістичний. Головні постаті в історії психології України: Г.С.Сковорода, П.Д.Юркевич, І.О.Сікорський, В.В.Зеньківський. Психологія в Україні та українська культура XX століття. Роль Г.С.Костюка (1899-1982) у розвитку психологічної думки в Україні. В.Роменець як фундатор української історії психології. Становлення психології уроки Незалежності